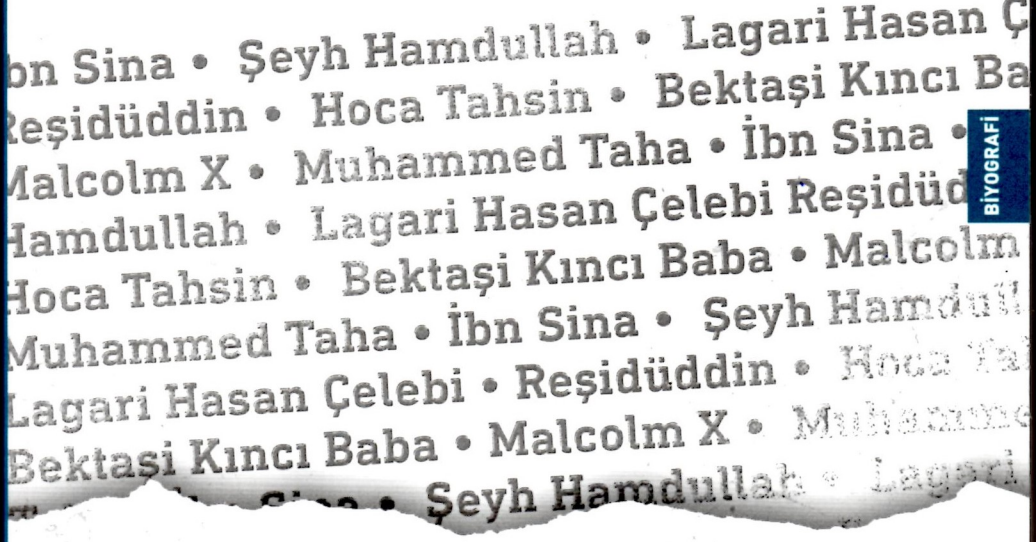
MÜSLÜMANLARIN ENGİZİSYONU - 3

ÖLÜMCÜL KOVUŞTURMALAR-MİHNELER

EDİTÖR: MEHMET AZİMLİ

mana
YAYINLARI

İLİMYURDU YAYINCILIK: 190
Biyografi

ISBN: 978-605-2339-57-2

Kitabın Adı
MÜSLÜMANLARIN ENGİZİSYONU -III
Ölümcül Kovuşturmalar-Mihneler

Editör
Mehmet Azimli

1. Baskı – Kasım 2021

İç Düzen
İlimyurdu Yayıncılık

Kapak Tasarımı
Yunus Karaaslan

Baskı-Cilt
Enes Basın Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/210 Topkapı/İstanbul
Tel: 0212 501 47 63 Sertifika No: 45822

ilimyurdu
yayıncılık ve eğitim hiz. ltd. şti.
Molla Gürani Mh. Akkoyunlu Sk. No: 36 **Fındıkzade**- Fatih / İSTANBUL
Tel.: 0212 533 05 35 **Faks:** 0212 631 53 69
www.**ilimyurdu**.com info@**ilimyurdu**.com
Sertifika No: 45032

Bu eserin tüm yayın hakları İlimyurdu Yayıncılık ve Eğitim Hiz. Ltd. Şti.'ne aittir.
Eleştirel makale ve dergilerde yapılacak kısa alıntılar dışında, bu kitabın bir kısmı veya tamamı, yayıncının izni olmadan yayınlanamaz

MÜSLÜMANLARIN ENGİZİSYONU – III

Ölümcül Kovuşturmalar/Mihneler

EDİTÖR: MEHMET AZİMLİ

mana
YAYINLARI

İstanbul'a dönüşünden sonra bir yandan Kanun-i Esasi çalışmalarına katkı sağlarken diğer yandan da sarayda kurulması planlanan Cemiyet-i Mütercimin'e dahil edilen Ebuzziya, bir süre sonra 93 Harbi ve meclisin kapatılması ile muhalif bir kısım aydınla birlikte Bosna mektupçusu olarak İstanbul dışına gönderildi. Bosna Hersek'in Avusturya tarafından işgaline kadar burada görev yaptı.

Ebuzziya Mehmed Tevfik, II. Abdülhamit yönetimi ile hiç anlaşamamıştır. 1893-1900 yılları arasında on defa tutuklanmış, nihayetinde hakkındaki jurnallere dayanılarak 1900 yılında oğlu Talha ile beraber 8 yıl sürecek Konya sürgününe yollanmıştır. Konya sürgünü Temmuz 1908'de 2. Meşrutiyet'in ilanına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra aktif siyasete atılan Ebuzziya, İttihat ve Terakki Antalya mebusluğu da yapmıştır.

2. Meşrutiyet sonrasında da matbaacılık ve yayımcılık faaliyetine devam eden Ebuzziya'nın gazeteleri, siyasi çalkantıların gölgesi altında defalarca kapatılmıştır. Kendisi de kimi zamanlar tutuklanmış, hatta matbaası mühürlenerek hapse atılmıştır. Bu son hapis hayatı, Enver ve Talat Paşaların 23 Ocak 1913 günü gerçekleştirdikleri Bab-ı Âli baskını neticesinde hükümetin değişmesi ile sona ermiş, ancak serbest kaldığının ertesi günü evine dönerken Kadıköy vapurunda kalp krizi geçirerek vefat etmiştir. Ömrünün dörtte biri hapis ve sürgünle geçen gazeteci, matbaacı, mütercim, hattat olarak tarihteki yerini almıştır.

Kaynakça

1. Ebuzziya, Ziyad, "Ebuzziya Mehmed Tevfik", *DİA*.
2. Ebuzziya, Ziyad, *Ebuzziya Tevfik*, c.2, İstanbul 1977.
3. Yavuz Nuri, Kara Abdullah, "Bir Fikir ve Siyaset Adamı Olarak Ebuzziya Mehmed Tevfik Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Çalışma", *BELLEK*, c.1, s.1 sh.45-52, İstanbul 1991.
4. Gür, Alim, *Ebuzziya Tevfik-Hayatı, Dil, Edebiyat*, Basın, Yayın ve Matbaacılığı katkıları, İstanbul 1998.
5. Tekin, Arslan, *Edebiyatımızda İsimler*, İstanbul, 2006

ÖMER ZİYÂÜDDÎN DAĞISTANÎ (1921)

Ali Hatalmış[1]

"Dünya yaşamak için tehlikeli bir yer. Kötülük yapanlar yüzünden değil; durup seyreden ve onlara ses çıkarmayanlar yüzünden."

Albert Einstein

Hayatı

Ömer Ziyâüddin, 1850 yılında Kuzey Kafkasya'da Koysu nehri kıyısında bulunan Çerkay kasabasına bağlı Miyatlı köyünde doğmuştur. Babası yaşadığı devrin önde gelen âlimlerinden biri sayılan müderris Abdullah Efendi idi. Ailesi Dağıstan bölgesinde yaşayan Avar Türklerinden idi. O, Kafkas ve Türk lehçeleri yanında Arapça, Farsça ve Rusça bilirdi.

Gençlik yıllarından itibaren Şeyh Şamil'in oğlu Gazi Mehmet Paşa'nın maiyetinde Kafkas Cephesi'nde Ruslara karşı savaşmıştır. Bu savaş 1825'te Şeyh Şamil tarafından başlatılmış ve uzun yıllar sürmüştür. O, savaşın kaybedilmesinden sonra memleketini terk etmek zorunda kalmış ve ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleşmiştir. İstanbul Bâbıali'de bulunan Gümüşhanevî dergâhında Nakşibendi şeyhi Ahmed Ziyâüddin'le tanışmış ve bundan böyle bu dergâha bağlı kalmış ve faaliyet yürütmüştür.

1 Dr., Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü İslam Tarihi Ana Bilim Dalı, alihatalmis@hotmail.com

Ömer Ziyâüddin'in, ilim öğrenme azmi ve güçlü hafızası çok dikkat çekicidir. Onun üstün zekâsını anlatan bir menkıbede; şeyhinin ona *"Hafız Ömer!"* diye seslenmesi üzerine kısa sürede hıfzını tamamladığı anlatılır. Yine onun Buhari, Müslim, İbn Mâce gibi sünni hadis külliyatında geçen tüm hadisleri ravileriyle birlikte ezberlediği kaydedilir. Yirmiden fazla telif eseri olan Ömer Ziyâüddin hocası tarafından kendisine tevdi edilen "Ramûzu'l-Ehâdîs" dersleri vermiştir. "Tecvîd-i Umûmî" adlı eserini Şeyhülislamlık makamına sunmuş ve bu eseri sayesinde taşra ruûsuna (tayin işleriyle uğraşan büro) layık görülmüştür. Önce Edirne ve sonrasında İstanbul Ruûs-u Hümâyunu'yla ödüllendirilmiştir. Böylece ilmiye sınıfına dâhil olmuş ve müderrislik maaşı almaya başlamıştır. Ömer Ziyâüddin birtakım idari görevlere de getirilmiştir. Bunlardan ilki 14 yıl devam etmiş olan (1878-1892) Edirne İkinci Ordu Alay Müftülüğü'dür. 1893-1901 yılları arasında da Malkara kadılığı ve sonrasında 1903'te Kudüs Mevleviyeti görevlerini yürütmüştür. Ömer Ziyâüddin, ilmî kişiliği ve eserleriyle de adından söz ettirmiştir.

Cesur ve atılgan bir kişiliğe sahipti. Eski bir Türk geleneği olan gazi-derviş (alperen) anlayışına gayet uygun bir yaşam sürmüştür. Öyle ki çocukluk ve gençlik dönemlerinde at sırtında Rus işgaline karşı bil-fiil savaşmıştır. Onun makam-mevki ve para gibi dünyalıklara da itibar etmediği ve "Şeriatte, icrâ-ı adâlet eden kişi devletten para almaz" diyerek maaşını cebine koymadan talebelerine dağıttığı ve Sultan Vahdeddin tarafından kendisine bizzat şeyhülislâmlık teklif edildiğinde de "işgal altında bulunan bir memlekette fetva makamı işgal edilmez" diyerek böylesine önemli bir makamı reddettiği kaydedilmiştir.

Düşünceleri ve Tartışmalar

Ömer Ziyâüddin, toplumun tepeden ıslah edilebileceği düşüncesine uygun düşecek tarzda yönetici nesiller yetiştirme azmiyle çalışmıştır. Ancak doğrudan siyasi bir faaliyet içinde bulunmamıştır. Onun yaşadığı çağda Osmanlı ve İslam âlemi en

zorlu ve ağır koşullar altındaydı. O henüz genç yaşlarda Rus işgaline maruz kalan ülkesini savunmak için savaşmış, yenilgi mukadder olunca da doğduğu toprakları terk etmek zorunda kalmıştır. Sığındığı ve güvendiği devletine de hizmet etmeyi vazife edinmiştir.

Vatanın kurtuluşu ve selameti için ülkede birçok düşünce akımı ortaya çıkmış ve birbirlerinden farklı çözümler savunmuşlardır. Gümüşhanevî dergâhı da İslam ümmetinin birliğini, beraberliğini temin edecek devlet politikalarına bilfiil destek vermiştir. Yine başka dergâhların da Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren *devlet-ebed-müddet* formülü içinde önemli hizmetleri ifa ettikleri bilinmektedir. Osmanlı padişahları bu ve benzeri dergâhlarla irtibat halinde olmuşlar ve onların nüfus ve nüfuzundan yararlanmışlardır. Sultan II. Abdülhamid Han'la birlikte bu tür birliktelik ve iş birlikleri daha görünür hale gelmiştir.

Ahmed Ziyâüddin, bağlılarına zikirlere katılmalarını, günlük virtlerini yerine getirmelerini ve insanlığa hizmet etmelerini öğütlese de topluma hizmeti günlük virtlere tercih ettiği söylenmiştir. Yönetici elitin İslami duyarlılığı ve üstün ahlaki değerlere sahip olmalarının toplumun düzelmesine katkı sağlayacağını belirtmiştir. Bu bir anlamda, devletin kurtuluşunu Batılılaşmada ve din devlet ilişkilerinin ayrışmasında gören seküler zihniyete de tepkiydi.

Batılı devletlerin Osmanlı Devleti'ni parçalama, yıkma ve tüm Müslüman coğrafyasını kendi aralarında sömürgeleştirme konusunda anlaşmaları, Pan-İslamizm veya İttihâd-ı İslam fikrinin Müslümanlar arasında rağbet görmesine yol açmıştır. Bu bağlamda Ömer Ziyâüddin de İttihâd-ı İslam düşüncesini şiddetle savunmuş ve bu konuda eserler yazmıştır. Ömer Ziyâüddin, gerek meşrutiyet ve gerekse parlamenter rejim aleyhinde hiçbir zaman görüş beyan etmemiştir. O, konuşmaları ve yazdıklarıyla İttihatçıların savunduğu siyasete karşı muhalefet etmiş ve dine karşı tutumlarını eleştirmiştir.

Mihnesi

Nakşi-Hâlidî şeyhleri gibi Ömer Ziyâüddin de genel olarak Jön Türklere karşı Sultan Abdülhamid'i desteklemiştir. Onun 1908 yılında saltanatı ve hilafeti öven ve padişahlık hukukunu savunan "Hadîs-i Erba'în fî Hukûki's-Selâtîn" adlı bir eser telif etmesi ve "Mir'ât-ı Kanûn-ı Esâsî" adlı bir risaleyle de yeni rejime bir takım eleştirilerde bulunması, İttihatçıları çok kızdırmış ve onu bir bahaneyle -1909 yılında 31 Mart Vak'ası'na karıştığı, İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti ve Derviş Vahdetî ile ilgisi olduğu gibi iddialarla- önce idam cezasına mahkûm ettirmişler, ancak bu ceza ömür boyu kalebent hapsine çevrilmiş ve ardından Hicaz'a sürgün edilmiştir.

Hicaz sürgününü iyi değerlendirdiği anlaşılan Ömer Ziyâüddin, başta hacılar olmak üzere Arabistan'dan Mısır'a kadar Müslümanlar arasında *İttihâd-ı İslam fikri*ni yayma gayreti içinde olmuştur. Doğal olarak onun bu faaliyetleri İngilizlerin dikkatinden kaçmamış, İngiltere ve diğer emperyal devletleri rahatsız etmiştir. Mısır hidivi Abbas Hilmi Paşa'nın özel daveti üzerine Mısır'a geçen Ömer Ziyâüddin, onun müşavirliğini yapmış ve Müntezeh adlı kasrında saray muallimliğini ve imamlığını deruhte etmiştir.

Mısır'da yaklaşık on yıl kaldığı (1909-1919) sıralarda I. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine İngilizler Osmanlıya karşı sömürgelerinden asker toplamaya çalışmaktadır. Ömer Ziyâeddin ise Mısır gazetelerine, "*Müslüman, Müslümanı katledemez. Silah atamaz. Bu büyük günahtır. Siz İngilizlerin Müslüman Türklere karşı kuracakları bu orduya katiyetle katılmayın*" şeklinde demeçler vermekte ve Osmanlı'nın yanında canhıraş şekilde mücadele etmektedir. O ve onun gibi tavır alan ulema ve aydınların özel gayretleri işe yarar ve (Mısır) Müslümanlarından hiçbiri askere yazılmaz ve böylece İngilizlerin çabaları boşa çıkar. İngilizler bu tür faaliyet ve gayretler içinde olan bu insanları şiddetle cezalandırırlar. Ömer Ziyâüddin, yedi arkadaşıyla birlikte tutuklanarak idama mahkûm edilir. İstanbul'da sürgünde olan dostu (muhibbi) Mısır hidivi araya girer ve idam edilmekten son anda kurtulur.

Ömer Ziyâuddin Dağıstânî'nin hayatının son yılları İslam milletinin parçalandığı, esaret, zulüm ve yoksulluk içinde zelil bir duruma düştüğü çok sıkıntılı yıllara tekabül etmektedir. Esaret altındaki Müslüman milletlerin istiklaline kavuşmasında bir kıvılcım niteliği taşıyan Anadolu'daki Türk Kurtuluş Savaşı'nı idrak etme ve emperyalist Ehl-i Salib'e karşı ayaklanan büyük bir milletin manevi dayanak noktalarından biri olma şerefine nail olmuştur. "*Ben çok yaşlıyım, harp edecek bedenî gücüm kalmadı. Ben burada Mustafa Kemal'in duacısıyım. Allah (c.c.) ona güç versin*" şeklinde karşılık vermiştir.

Ömer Ziyaüddin Dağıstânî, Medresetü'l-Mütehassısîn'de 1919 senesinden itibaren vefatına kadar hilafiyat ve hadis dersleri vermiştir. Daha sonra bu mektebin ismi Süleymaniye Medresesi olarak değiştirilmiştir. Ömer Ziyâüddin 1921'de İstanbul'da vefat etmiştir. Cenazesi Süleymaniye Camii'nin haziresine büyük bir kalabalık tarafından defnedilmiştir.

Kaynakça

1. Demirel, Arif Hakan, "Ömer Ziyâüddin Dağıstânî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Hayatı", Ankara Ü. SBE Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.
2. Gündüz, İrfan, "Tanzimat Sonrasında Tekke Faaliyetleri", *İlim ve Sanat*, İstanbul 1985, c. 1, sayı: 4, ss. 45-48.
3. Gündüz, İrfan, "Ahmed Ziyauddîn Gümüşhanevî", *DİA*.
4. Kara, Mustafa, *Tekkeler ve Zaviyeler*, İstanbul 1990.
5. Uludağ, Süleyman, "Anadolu'da Hâlidîlik", *DİA*.
6. Yılmaz, Hülya, "Ömer Ziyaeddin Dağıstanî", Erişim Tarihi: 17.08.2020 http://www.dervisan.com/silsile/oziyaeddinefendi/index.htm
7. Binatlı, Yusuf Ziya, "Ömer Ziyâuddîn Dağıstânî", *DİA*.